

Błażej Muzolf

Racibórz, woj. katowickie. Zamek-Ostróg

Informator Archeologiczny : badania 19, 176

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RACIBÓRZ
woj. katowickie
Zamek-Ostrog

PP Pracownie Konserwacji Zabytków
Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska
Oddział w Łodzi

Badania prowadzi mgr Błażej Miszko. Finansowało Wojewódzkie
Biuro Projektów w Zabrzu. Pierwszy sezon badań, Grodzisko
wczesnośredniowieczne i późnośredniowieczny zamek.

Badania stanowią część szeroko zakrojonych prac badawczo-konserwatorskich mających na celu rewaloryzację zespołu zamkowego książąt raciborskich. Eksploatowano 11 wykopów na międzymurzu i przy budynkach zamkowych oraz kilka sondażi wewnątrz budynków zamkowych. Łączna powierzchnia badana ok. 200 m² /rabatura ok. 500 m³/.

Zespół zamkowy znajduje się na lekkim wyniesieniu na prawym brzegu Odry na przeciw miasta Raciborza. Określany jest jako zamek, a uprzednio grodzisko na Ostrogu. Pierwsza wzmianka pochodzi z początków XII w. /1. 108 r./ i informuje o grodzie kasztelańskim. Do 1211 r. stolica ks. Mieszka Piłtonogiego. Do 1336 w rządy piastowskiej linii ks. raciborskich, w latach 1336-1531 w posiadaniu ks. raciborskich linii ks. opawskich /Przemysłidów/. Na krótko, w latach 1521-33 wraca do piastowskiego ks. Opołskiego Jana, po którego bezdziejnej śmierci zostaje włączony do korony czeskiej zmieniając wielokrotnie właścicieli. Był nim m. in. brak Alberta Hohenzollerna książę Jerzy z Karniowa.

Dotychczasowa eksploracja wykopów /dokończenie eksploracji w sezonie 1986 r./ pozwoliła odsłonić następujące elementy składowe grodu i zamku: w wykopach na międzymurzu od strony zachodniej i wschodniej odsłonięto relikty konstrukcji rusztowej przedpiersia wału obronnego grodziska, dodatkowo od strony zachodniej, uchwycono resztki spalonych konstrukcji zwieńczenia wału; znaczna ilość materiału datującego te elementy wskazuje na XIII w.; bezpośrednio nad zwieńczeniem wału wystawiono następnie ceglane mury pierwszej linii obronnej.

Na obecnym etapie badań wydaje się, iż najwcześniej powstały partie murów od strony wschodniej, gdzie zlokalizowany jest jedyny przejazd branny na zamek. Szerokość odsłoniętej części wału od strony zachodniej wynosi już ok. 7 m, będzie ona znacznie większa, gdyż obecnie nie jesteśmy jeszcze u jego podstawy.

Najprawdopodobniej u schyłku XV w. lub na początku I połowy XVI w. zamek otrzymał drugą linię murów obronnych, wystawionych u podstawy starego wału, a najpewniej na skraju /lub dnie/ fosy. Fundamenty murów II linii wzniesiono na ostrołukowych arkadach.

Wykopy eksplorowane przy budynkach zamkowych od strony dziedzińca pozwoliły pod XVIII-XIX w. zlokalizować budowlę wosowni skrzydła zachodniego, relikty średniowiecznej budowli ceglanej XIV-XV w. o nieznanym na obecnym etapie badań przeznaczeniu. Całe obecne skrzydło zachodnie i północne w swej partii naziemnej jest budowlą z 2 połowy XIX w. /browar/ wzniesioną po zniszczeniu owych skrzydeł przez pożar, jedynie partii fundamentowe zawierają zapewne relikty starszych skrzydeł zamkowych. Rozpoczęte wykopy wzdłuż tego skrzydła wskazują na niejednorodność fundamentów.

Najstarszą częścią zamku według literatury jest kaplica zamkowa undejscowiona w skrzydle wachodnim przy bramie, datowana na schyłek XIII w. pod wezwaniem Tomasza Kantauryjskiego. Miała ona być ufundowana przez biskupa wrocławskiego Tomasza II jako kościół kolegialny uposażony dziesięcinami z jego stołu. Obecnie istniejąca budowla uważana całkowicie za późnoromańską na obecnym etapie badań /jeden wykop przed kaplicą o wym. 7 x 5 m oraz sondaż w krypcie/ skłania do bardzo ostrożnych wniosków. Możemy jednak już obecnie stwierdzić, iż ściana zachodnia /obecnie szczytowa kaplicy z XIX w. portalem/ nie jest ścianą oryginalną i powstała po XVI w. Podobnie ściana południowa w dużych swych partiach jest strukturą przebudowaną ceglano-kamienną tkwiącą na starszych fundamentach i fr. ścian kamiennych /odkryto fr. jednej z kamiennych przypór tej ściany/. Jedynie ściany wschodnia i północna wykazują pewną jednorodność wątku i techniki. Wykop zlokalizowany przed wejściem odsłonił kilka struktur kamienno-ceglanych kilku faz przebudowy, partii zachodniej kaplicy. Możemy jedynie obecnie przypuszczać, iż w przeszłości kaplica była znacznie większa i sięgała w głąb dziedzińca zamkowego. Fragmenty odkrytych fundamentów wchodzi pod ściany uważane dotychczas za pochodzące z XIII w.

Należy zwrócić uwagę na znaczną ilość odkrywanych w fundamentach fragmentów kamiennego detalu architektonicznego, w postaci fr. żeber, profilowanych ciosów, sztuk, spływów żeber itp. często zaopatrzonych w znak kamieniarski równoramiennego krzyża.

Na głębokości ok. 2 m poniżej obecnej powierzchni dziedzińca rozpoczynają się warstwy średniowieczne z relikwiami średniowiecznej zabudowy grodziska i zamku w postaci fr. paliaków i belek. Materiał ruchomy wydobyty z tych warstw wstępnie datujemy na XIII i XIV w.

Dotychczas wydobyto ok. 40 tys. fragmentów naczyń glinianych i kafla, głównie są to materiały XIV-XVII w. z przewagą materiałów XV i XVI w. Zwraca uwagę duży zbiór naczyń glazowanych proveniencji morawskiej, w tym fr. dna z trw. znakiem "ręki bożej". Wydobyto także fr. specyficznej ceramiki pochodzącej z pucharków losuckich również proveniencji morawsko-czeskiej.

Badania będą kontynuowane.